

ČISTA ZVER

ARETÉ
IZDAVAČKA KUČA

Naslov originala

ČISTÉ ZVIERA

Uršul'a Kovalyk

Edicija Reči koje leče

Za izdavača

Nina Gugleta

Glavna i odgovorna urednica

Nina Gugleta

Urednica

Jelena Janković

Prevod

Zdenka Valent Belić

Lektura i korektura

Aleksandra Dunderski

Dizajn korica

Monika Lang

Štamparija

Caligraph, Beograd

Tiraž

1000 primeraka

Izdavač

Areté, Beograd, 2025

Copyright © Uršul'a Kovalyk / LITA, 2024

Prava za srpsko izdanje © Arete 2025

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti

niti reprodukovati u bilo kom obliku

bez pismene saglasnosti izdavača.

Projekat je realizovan uz podršku Evropske komisije.

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

ČISTA ZVER

Uršulja Kovaljik

sa slovačkog prevela
Zdenka Valent Belić

www.arette.rs

SADRŽAJ

O ŽENI KOJA NIJE VOLELA KNJIŽEVNE PROMOCIJE	7
VEVERICA U SALONKAMA	21
ZVUCI KOJIH VIŠE NEMA	29
ŠAPTAJUĆE KAŠIKE	35
PALAČINKASTI PAS	43
SMRT BROJ DVESTA ŠEST	63
POSLEDNJA SEZONA MAČAKA LUTALICA	69
KAJSIJICA	75
NOĆNI ZOV ŠUMSKE SOVE	83
PRIVATNI RAT NEZAPOSLENOG LICA T.	91
BIBLIOTEKA GOSPOĐE KLEMENTINE	99
VRT	107
VILA DEL BOSKO	127
ČIPKA	145
ČISTA ZVER	151

Hladan oktobarski pljusak udara o polomljeni kišobran koji žalosnim oblikom podseća na uginulu mokru pticu sa krilom koje štrči uvis. Erna ga čvrsto stiska u šaci i u sebi se moli da izdrži. Opet će dobiti upalu bešike ako bude sedela mokra do gole kože u avionu. Ove godine je više puta prošla kroz to. Autobuska stanica je sasvim prazna. U ovo nedoba i po nevremenu putuje jedino onaj kog muka natera. Prekorevala je sebe što nije uzela taksi. Potcenila je kišu, ujutru se kroz prozor jedva nazirala. Stanica nema nadstrešnicu pod koju bi se sklonila, niti klupu gde bi spustila težak ranac. To je najnegostoljubivija autobuska stanica u gradu. Preblizu je kolovoza i svaki čas na putu pešake isprskaju kola u prolazu zbog rupa. Erna je mrzovoljna. Celu noć ju je krvnički bolelo stomak. Bol je prodirao i u san u kom je sanjala kako gleda u gnezdo sa tek izleglim krokodilčićima. Gmizavci su izgrizli ljusku i izmiledi iz jaja. Oštrim zubićima su trgali belu ljusku, a ona je imala osećaj da joj čerupaju matericu. Kada je ustala, u toaletu je zatekla crveno iznenađenje. Bila je uverena da je odavno završila sa tim, da je menzis za nju prošlost i da ona više nikada u četiri ujutru neće morati da traži uložak po kući. Verovala je da je menopauza u njenom slučaju završena, da su stalna strepnja od trudnoće, predmenstrualni sindrom, bolne grudi i proždrljivost definitivno prošli. Nadala se da je sve to sad već uspomena – odvratna i ponižavajuća, a da će nekontrolisane eksplozije besa, koje su svakog meseca pratile njeno krvarenje, ubuduće duhovito opisivati prijateljicama na žurkama. Međutim, Ernina materica celoga života radi po svom. Živi u njenom telu nezavisno, neobuzdano i nepredvidivo. Podmukla kao meduza. Baš danas joj je palo na pamet da se pretvori u krokodilsko jaje u stadijumu izleganja. Mala zubata stvorenja joj sistematično izgrizaju stomak, dok ne skoči od

bola. „Zašto? Zašto?“, ljutito ponavlja suludo pitanje i nervozno pretura po pretincima svih ormarića u kupatilu. Na kraju pronalazi nekoliko prašnjavih uložaka, baš onih kakve ne podnosi zato što su dugački, široki i bez krilaca. Menstruaciju bi uvek dobijala u manje-više nezgodan čas – što joj ne bi začinila i današnji let u London, gde su je čekala četiri paklena dana književnih programa. „Ti si najokrutniji deo mog tela“, glasno psuje matericu koja je nakon godinu i po dana odlučila da baš sad ponovo prokrvari.

Erna se nezgrapno okreće na trotoaru da joj dolazeći autobus ne isprska makar lice. Voda iz bare je zapljusnu po listovima. Oseća da joj ledena vlaga prodire kroz kožu. Opsuje. Malo se smiri u osvetljenom i zagrejanom autobusu. Uđe, spusti prtljag na sedište i svom težinom sede. Razmišlja da li joj je stvarno trebalo sve ovo – da se vuče na promociju u Englesku. Kaje se što nije umela sa odbije zaposlenu koja je radila u Književnom centru. Mogla je da smisli nešto, neki klasični izgovor – grip ili smrtni slučaj u porodici. Trebalo je da slaže da ima zakazanu promociju knjige baš u to vreme, da ide na terapiju, proslavlja pedeseti rođendan... Bilo kako bilo, prihvatila je i skoro mesec dana se zbog toga loše oseća. Nedelju dana uoči leta se redovno budila u dva noću sa ogromnom rupom u želucu. Ruptura se uvećavala i Erna nije mogla ni da diše normalno. Plašila se da će upasti u tu provaliju. Posle je dobila napade gušenja. Delovalo je toliko stvarno da je sebe terala da udahne. Svesno, snagom svoje volje, disala je kao da je priključena na neki medicinski aparat. Iracionalan strah joj je prikovao noge – nemoćno bi ležala pokraj supruga, koji je mirno spavao, i osećala kao da umire. „Ne podnosim književne programe“, prošapta Erna gledajući u prašnjavi autobuski prozor. Promocije su za nju noćna mora. Kad god čita svoje tekstove pred publikom, ima identični osećaj kao da leži na ginekološkom stolu. Trese je groznica, hladan znoj joj lepi

odeću ispod pazuha. Po licu joj iskoče rumene fleke. Nastoji da se distancira od okoline, kao i od teksta koji čita. Verovala je da će s vremenom steći neku manju dozu egzibicionizma. Samo što su unutrašnji procesi, koji se u njoj pokrenu već nakon prvih naglas pročitanih rečenica, jači od nje. Svaki put je slome. Pisanje je za Ernu intimna stvar. Jedino je tad stvarno svoja. Potpuno opuštena. Oslobodi podsvest iz kaveza. Dopušta unutrašnjim junacima da progovore. Zaista živi tek kada joj se prsti razmahnu po tastaturi. Sa svojim rečima je uvek sama. Onda je, dovraga, pozovu na promociju knjige i mora da nastupa pred publikom. Tamo se prenemaže. Pretvara se da su i najbanalnija pitanja moderatora interesantna. A u stvari ni sama ne zna zašto stalno iznova treba objašnjavati ono što je već jednom napisala. Uzalud se napreže da bude duhovita i spremna. Ukočena je ili, naprotiv, preafektirana. Neretko zablokira. Oseća da se blamira, bože, kakva blamaža, sama sebi se smuča. Kada čita u javnosti, Erna zamuckuje, bavlavi i ima neizdrživu potrebu da utekne glavom bez obzira. Pri tome, uopšte ne deluje mudro kao neki pisci, pogotovo stari bardi, koji uživaju dok slušaju sami sebe. Ona govori sažeto, odsečno, trema joj toliko veže usta da deformišu reči. „Navići ćete se“, umirivala ju je psihologinja na terapiji. Ali to je kao da joj je rekla da treba da se navikne na pregled vaginalnim ogledalima kod ginekologa.

Iz duboke zamišljenosti je trgne tup zvuk kofera kada padne na pod. Autobus je dupke pun. Na svakoj stanici su ulazili putnici. Grupica mladih bučnih Engleza je unela i kafansku atmosferu. Erna posmatra njihove rumene obraze, oseća zadah alkohola i cigareta. Razmišljala je da li su se napili slučajno ili su bili na momačkoj večeri. Smatra da je apsurdno što neki muškarci kao izgovor za napijanje koriste nešto tako uzvišeno kao što je „opraštanje sa slobodom“. Pomisli da bi žene mogle na sličan način da se rastaju sa menstruacijom.

Slavile bi svoje oslobađanje, život bez bola i basnoslovnih izdataka za uloške. To bi se zvalo „Baj-baj, menzis”. Erna zamišlja vesele pijane pedesetogodišnjakinje koje plešu po stolovima u kafani *Kod Franjevac*. Nasmija se. Ta slika joj popravi raspoloženje. Malkice. Putovanje teče relativno brzo. Ujutru još nema gužve koja bi teoretski mogla da uzrokuje kašnjenje leta. Kada izađe iz autobusa na aerodrom, kiša staje. Slomljeno gavranovo krilo baci u kantu za smeće i uđe u osvetljenu aerodromsku halu.

Na redovnoj jeftinoj liniji za Veliku Britaniju čekiranje se otvara pre kafe-bara. Red putnika se proteže duž hale poput kičaste ogrlice od šarenih kofera, ranaca i kolica sa dekom koja kmeče. Ispred Erne stoji bračni par sa prtljagom oblepljenim folijom. Žena nervozno čeprka po torbici i neprestano vrti rečenicu: „Na tebe se čovek stvarno ne može osloniti.” Kada pronade šta joj treba, supružnici prilaze pultu. Erna posmatra ženine nervozne pokrete, sluša odsečne reči. Iako je jako rano, na licu ima debeli sloj šminke i sladunjav parfem. Skockana je i isfrizirana kao da je krenula u provod. Muškarac apatično pruža ženi papire i dokumenta, jednako nezainteresovano podigne na pult kofere. Ne reaguje na ženinu nervozu, zapravo je i ne gleda. Kao da je vazduh. Erna ima osećaj da je svedok bračne krize. Neprijatno joj je, kao kad je jednom uletela u spavaću sobu i zatekla roditelje u snošaju. Pretvara se da ih ne primećuje, da zapravo nije ni tamo. Službenica je usporena. Čitavu večnost traje dok ne završi sa njihovim papirima. Usled neočekivanog menzisa Erna nije sva svoja. Lobanja joj se otvorila kao prozor za vetrenje i sva energija i razboritost isparili su iz mozga u aerodromski hol. Spava joj se, podbula je, izgužvana, užasno isflekana. Jedina želja joj je da konačno popije kafu. Kao u bunilu pokaže službenici avionsku kartu, dokumenta i preda joj prtljag. Pokretnim stepeništem se popne na sprat u pravcu gejta i tu stane u red za bezbednosnu kontrolu. Skine kaput, isključi telefon, izvuče

kaiš iz patalona. Sve poslaže u sivu plastičnu kutiju koja joj danas deluje još prljavija. Žena na bezbednosnoj kontroli joj bez reči pokaže na cipele. Erna se izuje i primeti da je uzela pocepanu čarapu. Sačeka trenutak da prekontrolišu mladića koji je iz intimnog dela tela zaboravio da izvadi pirsing. Osvesti da su joj dlanovi vlažni i da joj drhte noge. Ne podnosi ovu kontrolu. Uopšte. Uvek se zabrine da će detektor pištati, da će detektovati neki zaboravljeni komadić metala, magnet zaturen u džepu ili šnalu nemarno zataknutu u kragnu kaputa. Službenica pokaže prstom i mahne dlanom. Erna pođe ka detektoru i duboko udahne. Veruje da su svi na njoj primetili purpurno rumenilo koje joj se od nemira spušta s lica na vrat. Trudi se da hoda polako, ali bi zapravo htela da samo projuri kroz uređaj – divlje, kao sprinterka kroz traku na cilju. Detektor na svu sreću ćuti. Policajka se nakezi i Erni u tom času padne kamen sa srca. Hitro se obuje i kod trake nestrpljivo čeka svoju kutiju sa stvarima. Muškarac u gumenim rukavicama koji rukuje skenerom dogradi kutiju i kaže joj da otvori torbicu. Kratko kopa po njoj i izvlači kremu za ruke i parfemčić koji joj je ko zna kad davno ubacila ćerka. Erna u mislima grdi samu sebe što je toliko zaboravna. „Kozmetika mora biti upakovana u specijalnu plastičnu kesu”, njače muškarac. Zatraži od njega kesicu, ali joj čovek odvrati da se te kese kupuju. Na automatu.

„Aerodrom bi sto posto bankrotirao kada biste usrane kese delili džabe!”, zareži Erna i zaputi se do automata. Kada konačno završi sa kontrolom, pođe u trafikku da kupi uloške. U toaletu proverava svoju krokodilsku farmu. Menja uložak. Pere ruke. Na tren se zagleda u ženu koja se češlja pred ogledalom. Tapira kosu da postigne veći volumen. Erna baci pogled na svoju užasnu, spljeskanu frizuru. Danas je ne bi naterali da se ulepšava ni prislanjanem revolvera na glavu. Ode do kafea. Pospani konobar se budi zaista polako. Ni dugačak red putnika ga ne pokrene da požuri. Baulja između fri-

židera, aparata za kafu i kase. Kao mesečar. Erna neprijatno sluti da neće stići da popije kafu. Trojica menadžera pre nje poručuju kapučino, a to je naročito komplikovana radnja za bunovnog konobara. Kao za Ernu menjanje konca na šivaćoj mašini. Kao i uvek u dosadnim situacijama, Erna se pretvori u posmatrača. To je proces koji se u njoj sam od sebe pokrene i nemoguće ga je kontrolisati.

Za sebe ih je nazvala opservacije. Draže su joj od spavanja do deset. Opservacije u njoj isključe unutrašnji govor. Ponaša se neupadljivo, maltene se ne miče, ne privlači ni najmanju pažnju. U tom trenutku se stopi sa šankom i pretvori se u dva ogromna oka. Pogledom skenira ljude, njihove pokrete, razgovore, zvuke i mirise. Opservacije je uvek izmeste u svet drugih. Špijunira ih i pritom skida njihove gestove, mimiku i reči. Fotografishe lica i poput unutrašnjeg magnetofona snima razgovore. Pored stočića levo primeti dve devojčice u pletenim pulloverima pastelne boje još mirišljavim od omekšivača. Prva ima prenaplašeno sonoran glas i kudikamo afektirano gestikulira. Noktima sa japanskim manikirom čupka kroasan, zalogaj po zalogaj. Obazrivo ih stavlja da ne razmaže ruž na usnama. Očigledno se oseća kao da ceo aerodrom zuri u nju. Druga u žutom pulloveru povremeno baci pogled na ljude za šankom. Kada shvati da je jedino Erna primećuje, žurno popravi grudnjak. Starija gospođa sa čašom mineralne vode koncentrisano šalje SMS i pritom neobično žmirk a i izbacuje jezik. „Piše jezikom”, pomisli Erna. Dvogodišnji dečak sedi u majčinom krilu, šutira metalni stočić u ritmu koji asocira na pesmu benda *Deep Purple*. Pogled joj odluta u pravcu ogromnih aerodromskih prozora. Sa spoljne strane su opasani čudnim aluminijumskim venecijanerima. Podsećaju na skelu koju su nemarni građevinci zaboravili da uklone. Zainteresuje je mlada vrana. Preskače s jedne prečke na drugu, red po red, sve niže i niže. Zatim preleti na gornju prečku i kreće iz

početka. Odskakuće nadole, pa poleti. I tako više puta. Erna bi bezmalo sa sigurnošću mogla da kaže da se vrana igra, kao dete na igralištu. To je očara, umalo zaboravi gde se nalazi.

„Izvolite?“, konobar prekine njenu opservaciju za šankom. Na trenutak-dva ga zbunjeno gleda. Rastrzan je, mrzovoljan i nenaspavan. Erna pomisli da bar neko izgleda gore od nje. Poruči dva ristreta i ponada se da će je kofeinska injekcija napokon dovesti u red. Čekaonica je puna. Dečurlija divlja, jurca i valja se po podu. Roditelji ih nervozno opominju da će se isprljati. Neki dremuckaju po stolicama ili čitaju časopise, većina bulji u telefone. Kafa Ernu razbudi, uspeva da prelista novine.

Kada se gejt otvori, masa formira duguljastu gusenicu koja se lagano uvlači u avion. Erna se dvoumi. Odgađa ulazak. Nada se da će je trema, koja ju je skroz obuzela, proći. Pokušava sa vežbama opuštanja koje joj je dala psihologinja, ali što je manji red ispred nje, više se plaši. Napokon stoji ispred posled-nje kontrole sasvim sama. Stjuardesa joj se milo osmehne i pogleda njenu avionsku kartu „Sedište 18 F“ zacvrkuće i Erna primeti da joj je uniforma perfektno ispeglana, lice profesionalno našminkano a kosa zategnuta u savršenu pundžu. Iz nje zrači mir, odlučnost i uglađena čistoća, dok je Erna nervozna, nesigurna i raščupana. Krmeljiva. Čini joj se da smrdi. Penje se stepenicama u avion. Posmatra letilicu punu putnika, kroz malene prozore na sedišta po njima padaju prvi stidljivi zraci sunca. Duboko udahne. Iz torbice izvadi slušalice, telefon, a tašnu ubaci u boks za odlaganje prtljaga. Pored nje sedi stariji bračni par. Vlaški Romi. Gospođa ima prelepe minduše i vezeni vuneni prsluk. Mukarac nosi kvalitetno odelo, na ruci mu je upadljivi zlatni prsten. Erna ih pozdravlja, smesti se na sedište i zakopča sigurnosni pojas. Supružnici tiho razgovaraju na nekom neobičnom, tajanstvenom jeziku koji je asocira

na Transilvaniju. Stjuardesa i stjuart kontrolišu pojaseve. Zatvaraju vratanca na pretincima, pripremaju putnike za poletanje. Ernini nervi samo što ne puknu. U uši gurne sušalice i pusti muziku. Alikvotni tonovi mongolskog pevača, kog joj je iz zezanja u mobilni prebacio njen sin, šokira je. Stjuardesa u prolazu upravo započne demonstraciju bezbednosnih upustava u slučaju avionske nesreće. U rukama drži masku za kiseonik i pokazuje kako se pravilno stavlja. Pokreti su joj glatki i hitri, prsti blago dodiruju masku, kao da je u pitanju hirurški instrument. Zatim izvlači drečavo narandžasti prsluk na naduvavanje. Pokaže ga putnicima kao što mađioničari prema publici pruže šešir. Nagovesti kako se prsluk navlači i da treba povući gajtan da bi se naduvao. U pratnji muzike u Erninim slušalicama ova uputstva se pretvaraju u neku vrstu mračnog mongolskog performansa. „Kada tresnemo, ostaće od mene samo fleka na vodi, nema tog prsluka koji će mi pomoći”, promumla Erna. Stjuardesa odloži sve spasilačke predmete i napusti prolaz *Batzorig Vaanchig*, kako je Erna pročitala na displeju ajfona, peva pesmu đavolskim glasom. Iznad njene glave se upale piktogrami „zabranjeno pušenje” i „zakopčan sigurnosni pojas”. Oseti podrhtavanje startnih motora. Avion krene, isključe se svetla u putničkoj kabini. Erna ima osećaj kao da joj se u želudac zavrću sitni metalni šrafovi. Avion ubrzava. Strah je utiskuje sve dublje u sedišta, sve dok se ne promeni u malog plišanog među u dečjem auto-sedištu. Plitko diše. U sebi ponavlja statistiku koju je negde pročitala. Navodno bi morala da živi četrnaest hiljada godina da doživi avionsku nesreću i da je vožnja automobilom šezdeset dva puta opasnija. „Bezbedno je, bezbedno, bezbedno!”, mumla i prestravljena iščekuje poletanje. Međutim, avion usporava sve dok potpuno ne stane. Erna skine slušalice. Među putnicima se čuje šum. Svetla u avionu se upale.

Kapetan ih promuklim glasom obaveštava da se poletanje odlaže zbog tehničkog kvara aviona. Popravka hidraulične pum-

pe, navodno, nije vremenski zahtevna. Izvinjava se i moli putnike da ne napuštaju avion. Erna razočarana pogleda bračni par do sebe. Gospođa sa čudesnim mindušama podigne pogled i prekrsti se. Njen muž pokušava da telefonira. Erna razmišlja šta bi moglo da znači popravka hidraulične pumpe. Ne ume da proceni ozbiljnost kvara, niti u kojoj meri će to uticati na let ako majstori uprskađu. Ta situacija joj se čini još opasnija. Pomisao da je ostavljena na milost i nemilost anonimnog mehaničara u njoj pokrene novi talas iracionalnog straha. Grdi sebe zbog povodljivosti, što je pristala na let i na književno veče, i njen samoprekor raste do neviđenih razmera. „Da nisam počela da pišem, sada ne bih sedela ovde!”, muči sebe. U mislima se vraća u vreme kada je svoje početničke tekstove skrivala po fiokama i nije ni slutila da će zarad pisanja morati da radi i stvari koje svom dušom ne podnosi. Tada joj ni u snu nije palo na pamet da će svoje tekstove morati da čita pred napoznatim ljudima, da će morati da im objašnjava, da ih na razne načine promoviše, da se vucara po svetu i da možda zbog njih umre u avionu. Naivno je mislila da je pisanje lična stvar, ispunjena samoćom, eksperimentisanjem i traganjem. Trenuci kada se zavlači u mračni čestar bosa, sa malenom baterijskom lampom u ruci. Spotiče se. Luta. Baterijska lampa osvetli tek maleni deo. Mračan odraz spoljašnjeg sveta. Njenog sveta! Kad odjednom – opa! Književne večeri, promocije, festivali i druge patnje. Moderator, koji postavlja stalno jedna te ista pitanja. Apatične bibliotekarke, mizogini književni kritičari i nadobudne kritičarke koje najbolje znaju šta bi Erna trebalo da piše a šta ne. Vazda dovođena u pitanje, preterano ili nedovoljno feministička, nikada potaman. „Kog đavola sam to ikome pokazivala”, ljuti se na sebe i umiruje mislima kako sve što je napisala sakriva u podrumu u kutiju od televizora.

Atmosfera u avionu je sve gora. Popravka hidraulične pumpe se odužila na dobra dva sata. Deca vrište a živčane maj-